28 ta' Ġunju, 1963

Imħallfin:

S.T.O. Prof. Sir Anthony J. Mamo, O.B.E., C.St.J., Q.C., B.A., LL.D., President.
Onor. W. Harding, C.B.E., K.M., B.Litt., LL.D.
Onor. T. Gouder, LL.D.

Onorevoli Dottor Anton Buttigieg, M.L.A.

versus

Onorevoli Dottor Paul Borg Olivier, ne et.

Ġudikat u eċċezzjonijiet ġodda

Meta sentenza tgħaddi f'ġudikat m'humiex aktar ammissibili eċċezzjonijiet li jiddistrugġuha. Ir-regola "tantum judicatum quantum discussum" ma jfissirx li jistgħu jiġu ammessi eċċezzjonijiet ġodda li mal-ġudikat huma inkonċiljabili.

Il-Qorti, Rat is-sentenza preċedenti tagħha tat-22 ta' Frar, 1963 fejn jinsabu rijassunti t-talba ta' l-Onorevoli Dr. Anton Buttigieg u l-eċċezzjonijiet ta' l-Onorevoli Dr. Paul Borg Olivier u Professur Dottor Carmelo Coleiro nomine u li biha, wara li ġiet dikjarata nulla s-sentenza ta' l-ewwel onorabbli Qorti tas-17 ta' Lulju, 1963, l-atti ġew rimessi lil dik il-Qorti biex il-kawża tiġi deċiża mill-ġdid.

Rat is-sentenza ta' dik l-istess Qorti tal-11 ta' Marzu, 1963 li biha, l-ewwelnett l-eċċezzjoni ulterjuri sollevata mill-intimat nomine fis-sens illi l-proċeduri messhom saru b'ċitazzjoni u għalhekk ir-rikors li bih ġiet istitwita l-azzjoni hu rritu u null u huma għandhom jiġu liberati mill-osservanza tal-ġudizzju ġiet dikjarat mhix iżjed sollevabili u f'kull każ mhix sostenibili u għalhekk u għal kull fini ġiet miċħuda bl-ispejjeż kontra l-intimati nomine; u fil-meritu pprovdiet fuq it-talbiet tar-rikorrent billi (a) laqgħet l-istess talbiet u ddikjarat li ċ-ċirkolari tivvjola d-drittijiet tal-liberta ta' espressjoni u ta' koxjenza tar-rikorrent, pero iżjed gravament littieni wieħed, u hija wkoll illegali, f'dika l-parti fejn tipprojbixxi d-dħul tal-gazzetti kkundannati mill-Awtorita Ekklesjastika fil-postijiet hemm indikati; u (b) bħala miżura biex titneħħa l-istess vjolazzjoni ddikjarat l-istess projbizzjoni ta' ebda effett u għandha tiġi ritenuta qiesa qatt ma saret u ordnat li dina d-dikjarazzjoni tinġieb għal konjizzjoni tan-nies lil min kienet diretta ċ-ċirkolari preċedenti permezz ta' Ċirkolari ġdida, firmata minn xi wieħed mill-intimat, u dana żmien jumejn minn dak in-nhar — salv kull provvediment ieħor jekk jiġi sottomess b'rikors appositu u pruvat lill-Qorti li dana l-ordni ma jkunx ġie obdut u esegwit. L-ispej-

jeż jitħallsu mill-intimati nomine — wara li kkunsidrat.

Illi fit-trattazzjoni orali u fin-nota ta' l-osservazzjonijiet tagħhom, l-intimati ssottomettew illi in vista tar-rinviju tal-proċess lil dina l-Qorti, il-kontendenti reġgħu ġew imqegħdin fil-posizzjoni bħal ma kienu qabel il-prolazzjoni tas-sentenza tas-17 ta' Lulju, 1962, u allura jistgħu jagħtu dina l-eċċezzjoni kif setgħu jagħtuha dik in-nhar qabel l-istess prolazzjoni, u, dwar il-meritu semmew li l-kwistjoni tinsab attwalment quddiem l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell in konnessjoni ma' kawża oħra bl-istess meritu tal-preżenti (i.e. proċedura taħt l-artikolu 16 tal-Kostituzzjoni) u kwindi hu opportun li wieħed jistenna li jkun hemm deċiżjoni minn dika l-Onorabbli Qorti qabel ma jgħaddi għas-sentenze fil-kawża preżenti;

Illi ċertament, taħt ċirkostanzi normali, dina l-Qorti kienet tistenna l-pronunzjament fuq imsemmi qabel ma tgħaddi biex taqta' l-eċċezzjoni in kwistjoni, pero ma jidhrilhiex taħt iċ-ċirkostanzi tal-kawża presenti li dan l-atteġġjament huwa opportun appuntu mħabba dawna ċ-ċirkostanzi li, sa fejn ġie sottomess lill-Qorti, jiddiferenzjaw dana l-każ mill-każ l-ieħor pendenti fit-tieni istanza billi f'daka l-każ l-eċċezzjoni ta' l-irritwalita tal-proċedura ġiet mogħtija mill-bidu u hekk ebda ħaġa ma laħqet saret oltre l-ewwel att promotorju tal-ġudizzju ħlief l-eċċezzjoni u deċiżjoni dwar daka l-att stess; fil-każ preżenti, għall-kuntrarju (a) l-intimati nomine ma kienu qajmu ebda eċċezjoni rigward dana l-att li beda l-ġudizju, (b) ma tul it-trattazzjoni saret menzjoni dwar il-proċedura wżata u l-intimati baqgħu ma semmew xejn fir-rigward u anzi komplew bit-trattazzjoni u għamlu bl-iżjed mod esawrienti s-sottomissjonijiet tagħhom daqs kieku l-ġudizju kien ġie mibdi bil-proċedura l-aktar sollenni (c) l-intimati ħallew is-sentenza tingħata u appellaw minnha

u ebda riferenza ma saret dwar l-irritwalita tal-proċedura wżata *mir-rikorrenti,* u *fil-fatt kellhom pronunzjament* favorevoli għalihom f'dik l-istanza, b'mod li huma bl-ebda mod ma kienu mfixkla fl-eċċezzjonijiet tagħhom jew ġew preġudikati in vista tal-istess proċedura wżata mir-rikorrent;

Illi fis-sottomissjoni ta' l-intimati llum il-posizzjoni rritornat għalli kienet wara l-fatti msemmija fl-ittri (a) u (b) tal-paragrafu preċedenti (apparti milli fir-risposta ulterjuri għamlu wkoll riserva ta' eċċezzjonijiet ulterjuri), u, skond l-istess sottomissjoni huma għadhom fil-posizzjoni li jqajmu l-eċċezzjoni in disamine; il-Qorti pero ma tistax taċċetta dina s-sottomissjoni għax twassal għall-konsegwenza inaċċettabili li l-intimati setgħu jżommu din l-arma, li għaliha huma jidhru li jsostnu ma hemmx risposta, sakemm jidhrilhom u mbagħad, jekk jidhrilhom li jkun fl-interess tagħhom, jissiluraw irremedjabilment kull ma jkun sar sa dak in-nhar; u anzi l-Qorti tgħid li dan ma kienx jista' jsir qabel ingħatat s-sentenza preċedenti kien ikun differenti *l-każ* (salva l-kwistjoni fil-meritu tal-eċċezzjoni stess) kieku l-eċċezzjoni ngħatat mill-bidu u qabel kull sottomissjoni dwar il-meritu tar-rikors stess, billi allura ebda argoment ma kien jista' jinġieb kontra eċċezzjoni simili a bażi ta' l-artikolu 792 tal-Kodiċi tal-Proċedura Ċivili. Jiġi wkoll pero rilevat li (a) l-att li jinizzja l-proċeduri huwa ukoll att ġudizjarju, (b) kwantu għall-att konoxxut bħala "rikors", dak użat mir-*rikorrent, hu magħruf li dan hu l-forma tipika* biex jintalab provvediment lill-Qorti, (c) huwa użat wkoll biex jinizzja proċeduri quddiem dina l-Qorti, (d) fil-Kostituzzjoni jissemmew "apply . . . for redress" u "hear and determine any application" u dan hu t-terminu Ingliż għal dak Malti ta' "rikors" (Artikolu 16 (1) u (2)); oltre dan, (e) is-sub-artikolu 7 ta' dak l-artikolu 16 tal-Kostituzzjoni ssemmi wkoll "rules of Court" li jistgħu jinħarġu u sakemm dawn ma

joħorġux il-posizzjoni *proċedurali m'hiex determinata* u fissa għal kollox. Il-konsegwenza ta' dan kollu hi li, purke l-proċedura wżata tiggarantixxi s-smiegħ taż-żewġ partijiet u hekk tassikura li ssir ġustizzja sostanzjali, mhux opportun (u l-intimati għall-bidu ħasbuha hekk) li titqajjem kwistjoni proċedurali *speċjalment in vista* tad-dritt li tiegħu qegħda tiġi allegata li saret vjolazzjoni; (argoment f'dana s-sens hu derivabili mis-sentenza fil-kollez. Vol. XV. paġ 218 u 219); imbagħad mhux leċitu li dan isir fl-istadju inoltrat meta, wara li jkunu saru s-sottomissjonijiet kollha, il-kawża tkun tħalliet għas-sentenza; dan ikun negazzjoni ta' ġustizzja *sostanzjali dwar dritt fondamentali* mħabba raġuni proċedurali ispirata għal rigur formalistiku eċċessiv ormaj sorpassat, u l-Qorti m'gandhiex tippermetti dan speċjalment meta, bħal fil-każ, preżenti, dina l-kwistjoni tkun wkoll issemmiet u ebda eċċezzjoni fir-rigward ma ngħatat allura u *l-proċedura pprosegwiet;*

Illi, pero, fil-każ preżenti hemm iżjed minn dawna l-fatti u ċioe hemm wkoll dawk imsemmija taħt l-ittra (c) tal-paragrafu qabel il-preċedenti — l-għoti tas-sentenza, appell minnha u sentenza mill-appell b'rinviju ta' l-atti lil dina l-*Qorti*, wara l-*annullament* tas-sentenza biex tingħata s-sentenza mill-ġdid, naturalment fuq l-istess atti. Dawna huma fatti li ġraw u li għandhom importanza fuq il-proċedura jew svolġiment tal-kawża, inkluża s-sentenza stess li ġiet annullata u dana in vista tal-meritu jew sostanza li kienet *intiża* biex tiddisponi minnhom u fil-fatt iddisponiet għal-kemm f'forma dikjarata proċeduralment ħażina, dawna l-fatti jipprekludu lill-intimati jqajjmu l-eċċezzjoni preżenti f'dana l-istadju għar-raġuni li din tolqot u timmina l-proċedura kollha mill-bidu u hekk, dik li, null il-proċediment (f'każ ta' akkoljiment ta' l-eċċezzjoni), suppost li ma jkunux setgħu saru l-atti kollha li saru, kompriżi l-appell mis-

sentenza annullata u s-sentenza in sede ta' Appell u anki r-rinviju billi dawna kollha jippostulaw bħala bażi tagħhom proċeduri inizjati validament u almenu sentenza mogħtija validament ċioe fuq proċeduri validi, il-konsegwenza loġika ma tistax tkun, in vista tal-motivazzjoni fis-sentenza ta' l-appell, ħlief li dina l-Qorti għandha terġa tgħaddi biex tagħti is-sentenza tagħha bl-istess mod u fuq dak li kien lilha sottomess sa dak iż-żmien — salv id-dritt ta' l-intimati li jqajjmu *din l-eċċezzjoni fi stadju ulterjuri jekk ikun il-każ* u jekk dan jista' jsir, l-istess kif kienet il-posizzjoni tagħhom wara *s-sentenza preċedenti* ta' dina l-Qorti. Diversament infatti, imħabba l-eċċezzjoni ulterjuri u f'każ ta' akkoljiment tagħha ma jkunx hemm il-pronunzjament da parti ta' dina l-Qorti li hija, skond is-sentenza *li biha ġiet lilha rinvjat* il-proċess, għandha tagħmel bl-osservanza ta' dawka r-regoli ta' proċedura msemmija f'dika s-sentenza u qabel mhux segwiti; mhux leċitu li l-intimati japprofittaw ruħhom minn pronunzjament sussegwenti (sentenza ta' l-appell) għall-istadju li fih kienet waslet il-kawża fl-ewwel istanza u ċioe għoti tas-sentenza u mhux sempliċi differiment għas-sentenza (apparti u bla preġudizzju ta' dak li ntqal fir-rigward) biex *ma* jħallux dik is-sentenza tingħata fuq il-bażi ta' dak *li* sa dak *in-nhar kien ġie lilha* sottomess. Huwa f'dan is-sens għalhekk li għandha tiftiehem is-sentenza tal-Onorabbli Qorti ta' l-Appell *li rrinvjat il-proċess* lil dina l-Qorti u dina l-interpretazzjoni loġika tagħha ssib ukoll bażi u raġuni fil-konsiderazzjoni li dik l-Onorabbli Qorti setgħet annullata s-sentenza preċedenti ta' dina *l-Qorti* tgħaddi għal biex tippronunzja ruħha fil-meritu fuq l-istess atti; ma jidhirx minn dik is-sentenza li l-proċedura wżata mir-rikorrent kienet ukoll raġuni għall-annullament tas-sentenza preċedenti billi dika l-Onorabbli Qorti segwiet u akkoljiet is-sottomissjonijiet tal-intimati stess f'dana r-rigward u dawna ma kienux semmew *l-irritwalita* ta' l-istess proċedura; bħal ma

kienu qalu xejn lanqas qabel rigward tagħha meta mes-sħom hekk igħidu, la darba kienet issemmiet, kif wieħed jista' jiddeduċi mir-riferenza għaliha fis-sentenza annullata; dina r-riferenza turi wkoll li l-istess kwistjoni kienet ukoll quddiem l-Onorabbli Qorti ta' l-Appell li annullat dik is-sentenza u li pero, kif intqal, ma semmiet xejn fuq dan l-inċident u anzi għaddiet biex tipprovdi fuq l-appell għab-bażi ta' l-istess atti.

Ikkunsidrat fuq l-istess domandi:

Illi bir-rikors tiegħu presentat fl-4 ta' Mejju, 1962, ir-rikorrent wara li espona (a) li l-intimati nomine kienu ħarġu ċ-ċirkolari (li kopja tagħha ġiet esibita mar-rikors) li biha fost ħwejjeġ oħra pprojbew id-dħul fl-Isptarijiet u fit-taqsimiet tad-dipartiment tagħhom tal-gazzetti li huma kkundannati mill-Awtorita Ekklesjastika, u (b) li dan l-ordni hu ntiż biex jipprojbixxi l-pazjenti u t-tobba fl-Isptarijiet kif ukoll l-impjegati kollha tad-Dipartiment tas-Saħħa milli jdaħħlu magħhom u jaqraw waqt li jkunu fl-istess postijiet il-ġurnali ta' l-opposizzjoni uffiċċjali fl-Assemblea Leġislativa, ċioe tal-Malta Laboury Party, fosthom, il-"Voice of Malta", li tagħha r-rikorrent stess hu l-editur barra milli hu memberu tal-istess opposizzjoni, liema gazzetta ġiet ikkundannata b'ċirkolari tal-Kurja Arċiveskovili tas-26 ta' Mejju, 1961, u (c) li dan l-ordni in kwantu jolqot il-"Voice of Malta" huwa ksur ta' l-Artikoli 13 u 14 tal-Malta (Constitution) Order in Council 1961, li jirrigwardaw il-liberta ta' kuxjenza u l-liberta ta' espressjoni huwa, bħala membru tal-Assemblea Leġislativa u bħala editur tal-"Voice of Malta", għal raġunijiet reliġjużi,jinsab impedut mill-konvenuti li jagħti idejiet u tagħrif mingħajr indħil lill-pazjenti ta' l-Isptarijiet, fost nies oħra, u dawn huma mpeduti li jirċevuhom mingħajr indħil — talab li dina l-Qorti skond id-disposizzjonijiet

tal-Artikolu 16 (1) u (2) tal-Order in Council riferit tagħti r-rimedju opportun billi tagħti dawk l-ordnijiet, toħroġ it-taħrikiet u tagħti dawk id-direttivi li tqies xierqa sabiex twettaq jew tisgura t-twettieq tad-drittijiet tiegħu tal-liberta tal-kuxjenza u tal-liberta ta' espressjoni li ġew miksura biċ-ċirkolari msemmija;

Illi kontra dina t-talba l-intimati nomine eċċepew (a) illi ċ-ċirkolari m'għandhiex forza ta' liġi, (b) illi hi ma hiex intiża għall-pazjenti, u (c) illi hi m'hiex ħlief direttiva rigwardanti rapporti bejn min *jaħdem* u *min iħaddem*, *limita*tament għall-ħinijiet u postijiet tax-xogħol — fejn huma għandhom id-dritt kollu li jagħtu lill-impjegati dawk l-istruzzjonijiet kollha li fid-diskrezjoni tagħhom jidhrilhom li huma opportuni — u għalhekk ir-rikorrent mhux qiegħed jiġi mfixkel fid-dgawdija tal-liberta tiegħu ta' espressjoni, billi għadu liberu li jippubblika u jiċċirkola, bl-istess mod kif baqgħu liberi t-tobba u l-impjegati li r-rikorrent għamel riferenza għalihom *fir-rikors. Dawn l-eċċezzjonijiet ġew* ulterjorment svolti mill-intimati f'nota ta' osservazzjonijiet, fejn ġie sottomess li (a) iċ-ċirkolari in kwistjoni m'hiex sindakabli mill-Qorti għaliex hija tikkostitwixxi att amministrativ pur, (b) li ma tmurx kontra l-Artikolu 14 (1) tal-Kostituzzjoni kif igħid ir-rikorrent, u subordinatament (c) jekk tmur kontra dan l-artikolu jew aħjar subartikolu, hija pero hija fil-limiti tar-restrizjoni ammessa fis-surbartikolu (2) tal-istess Artikolu 14;

Ikkunsidrat:

Illi minn dan hu evidenti li, salva l-kwistjoni preġudizjali tas-sindakabilita o meno taċ-ċirkolari in kwistjoni, il-kontendenti jsostnu tesijiet opposti fil-meritu fis-sens li r-

rikorrent igħid li hemm ksur tad-drittijiet rikonoxxuti lilu fil-Kostituzzjoni u l-intimati jinnegaw dana l-ksur. Jiġi pero notat f'dan l-aħħar rigward li mentri li r-rikorrenti jsemmi l-artikolu numru 13 (liberta tal-kuxjenza) u 14 liberta ta' espressjoni), l-intimati semmew biss dana l-aħħar artikolu; in konnessjoni ma dina l-konstatazzjoni ta' fatt il-Qorti tosserva li għalkemm dawn il-libertajiet huma differenti pero jistgħu jiġu lesi b'att uniku kif jiġri jekk wieħed imħabba veduti li għandu dritt ikollu in vista tal-liberta ta' kuxjenza, ma jingħatax id-dritt ta' espressjoni ta' l-istess veduti mħabba l-kontenut tagħhom stess; f'dan il-każ infatti wieħed ikun qed isofri wkoll menomazzjoni tad-dritt ta' kuxjenza fil-lat estern tiegħu, li huwa wkoll protett, imħabba l-veduti li hu liberu jkollu billi l-konċett ta' liberta hu inkonċiljabbili ma' dak ta' menomazzjoni: anzi ż-żewġ konċetti huma antitetiċi u kwindi rrikonċiljabbili ukoll. U f'dina l-materja l-Qorti żżid tgħid li fil-waqt li liberta ta' espressjoni tista' ssofri, biex wieħed issejħilha hekk, gradazzjoni, ta' lesjonijiet billi wieħed ikun jista' jesprimi l-istess veduti f'xi post jew f'xi ħin jew lil ċerti nies biss, u hekk il-gravita tal-lesjoni tkun alleġġerita u ssir kultant tant ħafifa li wieħed ma jagħtix każ, ma jistax jingħad l-istess ħaġa dwar il-liberta ta' kuxjenza billi din il-kwalita hi ħaġa waħda mal-personalita ta' l-individwu b'mod li kull vjolazzjoni fir-rigward tagħha hija gravi per se u trid dejjem tiġi rigwardata bħala tali;

Illi wara dina l-preċisazzjoni ta' fatt u kumment fuq l-istess, hu l-każ li wieħed jgħaddi għall-eżami tal-kontroversja u naturalment l-ewwel li trid tiġi nvestita hija l-preġudizjali dwar is-sindakabilita o meno ta' l-att tal-konvenuti nomine, kostitwit miċ-Ċirkolari risaputa. Kopja ta' dina ġiet preżentata mir-rikorrent, li pero ma turix iċ-ċirkolari preċedenti numru 34 hemmhekk dikjarata bħala "sub-joined", kopja oħra taċ-Ċirkolari bir-riproduzzjoni taċ-ċirkolari pre-

ċedenti ġiet preżentata mill-intimati nomine;

Ikkunsidrat:

Illi fuq dina ċ-ċirkolari qamet ukoll il-kwistjoni lil min tinsab diretta: dina l-kwistjoni għandha mportanza duplici billi hija konnessa mal-preġudizjali fis-sens li tista' titqies att amministrativ pur biss jekk diretta lil u tapplika għall-impjegati biss (salv u kwindi apparti, għall-issa, l-kontenut tagħha) u tinsab rijallaċċjata mal-meritu ukoll, fil-każ li ċ-Ċirkolari tiġi ritenuta li hi att sindakabili, fis-sens jekk oġġettivament (fil-kontenut tagħha) din tilledix drittijiet, u, f'każ affermativ jekk dan tagħmlux f'miżura leġittima *o meno*, dejjem skond il-kostituzzjoni.

Illi l-Qorti, eżaminata ċ-ċirkolari u kkunsidrata l-istess fid-dawl ta' l-iskop li kellha ċ-Ċirkolari preċedenti u ċioe li tagħti direttivi dwar dak li kien jista' jew aħjar ma jistax isir mill-impjegati governativi stess, ma tistax taċċetta it-teżi tar-rikorrent fis-sens li anki l-pazjenti u t-tobba (li m'humiex impjegati, għandu wieħed jifhem) ma setgħux idaħħlu l-gazzetti fil-lokiet hemm indikati; ma' dawn kieku kien hemm il-każ li jiżdiedu ukoll il-visitaturi. Il-kliem użat, fl-idea tal-Qorti, ma jħallix dubbju u billi r-regola hi li ċ-Ċirkolari tapplika għall-impjegati ammenokke ma jirriżultax minnha li ma għandux ikun hemm u dan ma jirriżultax, l-istess Ċirkolari għandha titqies li tillimita d-deviet hemm kontenut, dwar dħul ta' gazzetti kkundannati mill-Awtorita Ekklesjastika, lill-impjegati biss, in vista mbagħad tad-dikjarazzjoni ta' l-istess intimati *nomine* f'dana s-sens, l-istess Ċirkolari għandha dejjem tiġi ntiża bħal applikabbli għall-impjegati biss għall-finijiet tal-kawża preżenti.

Illi gwardata fil-forma tagħha u ntiża fis-sens premess,

iċ-Ċirkolari tidher li hija att amministrativ esegwit mill-intimati nomine fl-eserċizju tal-poteri inerenti għall-kariga rispettiva tagħhom dwar it-tmexxija tad-dipartiment u lokiet oħra li jagħmlu miegħu; huwa bħala att tali li l-istess intimati jissottomettu li ċ-Ċirkolari m'hiex sindakabli mill-Qorti. Dina s-sottomissjoni pero ma tistax tiġi akkolta in linea ta' prinċipju, ċioe nuqqas assolut tal-poter tal-Qrati li jissindakaw att simili; għalkemm, f'każi partikolari, trattandosi ta' att li jirrigwarda l-"policy" amministrativa u liema miżura kwindi twassal għall-iskop prefiss mill-istess amministtrazzjoni, il-Qrati ċertament ma jkunux disposti li jiddisturbaw dika l-miżura partikolari, kif pero għandhom dritt jagħmlu, jekk mhux għal raġunijiet ferm gravi: dana naturalment qed jingħad bla preġudizju ta' dawka l-każi fejn wieħed ikun qiegħed in dubbju u kwindi jikkontesta l-fakolta li jsir l-att attakkat fis-sens li min jagħmlu jkun qed jaġixxi "ultra vires". Il-Qorti enunċjat daka l-prinċipju ġenerali ta' sindakabilita mill-poter ġudizjarju dwar atti tal-poter esekutiv in vista tal-prinċipju ġdid fil-Kostituzzjoni li jagħti dan id-dritt anki fil-kamp leġislativ, li tiegħu dak amministrativ mhux ħlief l-esplikazzjoni, billi għandu jiġi ritenut, bħala postulat essenzjali, li dana l-aħħar att hu sorret minn liġi li tawtorizza, sia pure ġenerikament jekk mhux speċifikament, dak l-istess att, għax differentement wieħed ikollu jara f'dak l-att, xi ħaġa li m'hiex awtorizzata li ssir u kwindi wieħed ikun aġixxa "ultra vires", kif ġa ntqal.

Illi pero ċ-Ċirkolari in kwistjoni apparti mill-forma tagħha, trid tiġi wkoll eżaminata fil-kontenut tagħha biex wieħed jara jekk hux il-każ li proprju l-Qorti tħoss dik irributtanza li tbiddel l-att li jkun sar, għax konness intimament mal-"policy" tad-Dipartiment, b'mod li, jekk tbiddlu, avolja tista', tkun qegħda tarroga għaliha funzjoni strettament amministrattiva u kwindi m'għandhiex tiddisturba l-

istess att. Il-Qorti ma tarax fiċ-Ċirkolari in kwistjoni att amministrattiv simili, kif sottomess mill-intimati, u dana mħabba l-materja jew attivita regolata bl-istess Ċirkolari, infatti f'din ma hemm ebda direttiva dwar dak li għandu jsir millimpjegati għal dak li jirrigwarda x-xogħol minnhom mistenni u li l-intimati nomine jridu jikkoordinaw biex l-iskop tad-dipartiment jiġi raġġunt, iżda jirrigwarda dak li l-istess impjegati m'għandhox jagħmlu waqt ix-xogħol u fil-lok taxxogħol għax m'għandux x'jaqsam mal-veru xogħol tagħhom u li anzi, jekk isir, jista' jfixkel dana l-istess veru xogħol; l-intimati għalhekk qegħdin jirregolaw attivita estranea għal dak li jidħol fix-xogħol li huma jridu jikkordinaw, liema attivita pero għandhom dritt jirregolaw ukoll sakemm din tinfluwixxi fuq l-andament finali tad-Dipartiment, f'dana r-regolament pero u speċjalment in vista li, meta qegħdin jagħmlu dan, kif sejjer jissemma, qegħdin jimmoderaw drittijiet tar-rikorrent, li mhux impjegat tagħhom, huma m'għandhomx ikollhom dika l-istess miżura ta' insindakabilita li għandha lilhom tiġi rikonoxxuta f'materja li direttament u intimament tkun attinenti għall-iskopi tad-Dipartiment tagħhom, u hija a bażi tal-"Policy" tal-istess, f'liema każi, kif ingħad, il-Qrati jkunu ferm riluttanti li jissindakaw l-operat amministrattiv għalkemm dan, bħala prinċipju, hu sindakabbli, u anzi jista' jiżdied li, konsiderata n-natura ta' l-attivita regolata biċ-ċirkolari u l-effetti ta' din fil-konfront ta' terzi persuni, dina kienet tkun ukoll sindakabbili, anke kieku ma kienx japplika dana l-prinċipju ġenerali ta' sindakabilita, u taħt dana r-rifless, għalhekk, hija iżjed inaċċettabbili l-preġudizjali opposta mill-intimati nomine;

Ikkunsidrat:

Illi dwar il-meritu veru tal-kawża, u ċioe jekk iċ-Ċirkolari in kwistjoni tivvjolax xi dritt b'mod li tirrendi neċessar-

ju l-intervent ġudizjarju għar-rimozjoni ta' l-istess vjolazzjoni, hu evidenti li d-dritt vjolat irid ikun tar-rikorrent. F'dan ir-rigward hu utili wieħed jiftakar, dak li ġa ntqal fis-sens li ċ-ċirkolari ġiet ritenuta applikabli għall-impjegati biss, mentri li skond il-Kostituzzjoni d-dritt għar-rimedju kontemplat fl-artikolu 16 jista' jiġi eserċitat mill-persuna li tkun sofriet jew tibża li sejra ssofri lesjoni ta' dritt tagħha. Dana qed jingħad għar-raġuni li diversament wieħed jista' jkun indott li jagħti mportanza wisq lil dak li verament jirrigwarda lill-impjegati milquta biċ-Ċirkolari u li ma jistax jikkommunika ruħu lir-rikorrent għax personali għalihom, raġuni oħra li dan qed jissemma hi li, proprju għal dina l-aħħar raġuni, ma tistax issib applikazzjoni l-limitazzjoni tad-dritt ta' kuxjenza mħabba li din tirriferixxi lill-impjegati tal-Gvern billi r-rikorrent ma jidħolx taħt dina l-kategorija; jekk hu dritt personali tiegħu li qed jiġi vjolat, dina l-vjolazzjoni, jekk neċessarja, trid tinżamm fil-limiti traċċjati fl-ittra (a) u mhux (b) tal-Artikolu 14 (2) tal-Kostituzzjoni, għall-anqas dan għandu ikun il-prinċipju li jirregola dina l-vjolazzjoni allegata mir-rikorrent sa fejn dan jista jsir billi hemm interdipendenza lejn id-dritt tar-rikorrent u d-dritt tal-impjegati konċernati billi ċ-Ċirkolari tolqot proprju dawk l-istess idejiet u tagħrif mogħtija mir-rikorrent fil-gazzetta edita minnu u li l-impjegati ma jistgħux idaħħlu magħhom fil-lok fejn jaħdmu; li pero għandha tinżamm dina d-distinazzjoni jidher ċar meta wieħed jirrifletti li l-istess att jista' jolqot b'mod differenti lil min jagħti l-idea u lil dak li għandu jirċeviha meta l-mezz użat hija gazzetta: jekk persuna waħda biss tiġi prekluża milli taqra l-gazzetta, l-editur ma tanxt isofri materjalment (salva l-kwistjoni tal-prinċipju) iżda għall-qarrejja jfisser ċaħda assoluta ta' dritt anke fil-fatt (salva wkoll il-kwistjoni tal-prinċipju);

Illi dana premess u in vista ta' l-istess, il-vjolazzjoni

tad-dritt *allegata* mir-rikorrent tiġi tikkonsisti fil-fatt li hu bħala Editur ta' gazzetta politika, ma għandux l-istess drittijiet li għandhom edituri oħrajn ta' gazzetti simili għal tiegħu, fis-sens li l-gazzetta tiegħu ma tistax, imħabba ċ-Ċirkolari in kwistjoni, tiġi mdaħħla fil-lokali hemm indikati mill-impjegati governativi li jaħdmu fl-istess lokali. U peress li ma jistax ikun hemm dubbju li gazzetta hija wieħed mill-mezzi kif wieħed jesprimi l-ideat u jagħti tagħrif, u li gazzetta politika hija ntiża biex ikollha l-iżjed ċirkolazzjoni possibbili, jiġi li, bħala effett taċ-Ċirkolari, ir-rikorrent qed ssib indħil *mill-intimati nomine* fid-dritt tiegħu (li għandu jkun ugwali daqs ta' ħaddieħor fl-istess posizzjoni teigħu, ta' politikant) biex jippropaga l-ideat tiegħu, għalhekk hemm menomazzjoni, jew vjolazzjoni tad-dritt tiegħu dwar il-liberta ta' espressjoni kif allegat mir-rikorrent, billi dan irid jitqies mhux biss, kif sottomess mill-intimati nomine, mill-lat ta' min jippubblika u jiċċirkola gazzetta iżda anke mil-lat ta' dak li għalih hija ntiża, u restrizjoni lil dan ta' l-aħħar tolqot ukoll lill-Editur u tiġi tirrestrinġi d-dritt tiegħu ukoll. Dana naturalment qed jingħad bħala prinċipju u kwindi, *bħala prinċipju*, il-vjolazzjoni lamentata mir-rikorrent dwar il-liberta ta' espressjoni teżisti; dana d-dritt, il-Qorti tħoss li, fiċ-ċirkostanzi risultati (u *ċioe* li b'gazzetta in kwistjoni hi pubblikata biss darba fil-ġimgħa, lejliet il-vakanza tal-Ħadd, fit-tard, in-numru ta' mpiegati nvoluti, il-postijiet ċirkoskritti fejn ma tistax tidħol u simili) l-istess menomazzjoni, a paragun tan-nies li l-gazzetta tista' tilħaq, jekk dawn iridu verament jixtruha u jaqrawha, hija talment żgħira li wieħed jista' jikkunsidraha negliġibbili u kwindi tali li ma taffettax materjalment (apparti l-prinċipju) l-istess liberta *ta' espressjoni*;

Illi pero fir-riċerka tar-raġuni li wasslet għal dina l-istess menomazzjoni, li dejjem kienet neċessarja in vista tal-

allegazzjoni tar-rikorrent li dan kien qed jiġri mħabba raġuni reliġjuża biss, wieħed kien jistenna li dina ma kinietx verament ir-raġuni u li għall-kuntrarju din tirrisulta dovuta għal xi raġun li tiġġustifikaha fis-sens ta' l-Artikolu 14 (2) (a) tal-Kostituzzjoni; dan kien iżjed mistenni għaliex ma jirrisultax li, għall-istess raġuni ndikata mir-rikorrent, ittieħed xi pass kontra tiegħu taħt liġijiet speċjali li jipproteġju r-Reliġjon Kattolika (e.g. dik kriminali u partikolarment dik ta' l-istampa stess) u ebda ċirkolari simili ma saret f'dipartimenti oħrajn (neħħi f'tal-Edukazzjoni — li pero hu fuq bażi differenti minn dak tas-Saħħa), u hekk ir-raġuni kienet mistennija tirriżulta suġġerita minn raġunijiet speċjali rigwardanti d-Dipartiment partikolari li għalih biss saret, u dana avvolja ċ-Ċirkolari kienet tindika r-raġuni fis-sens indikat mir-rikorrent u ċioe l-kundanna tal-gazzetti mill-Awtorita Ekklesjastika.Dina l-indikazzjoni pero rrisultat konfermata mill-Onorevoli Dottor Borg Olivier fix-xhieda tiegħu, billi x-xhieda tiegħu sostanzjalment tekwivali għal daqs tant: infatti l-aċċenn li għamel ukoll għad-dixxiplina hu, hu stess, bażat fuq is-sentiment reliġjuż ta' dawk l-impjegati li ma jaqblux, f'dana l-kamp, mar-rikorrent — u hekk il-projbizzjoni kontra l-gazzetta edita mir-rikorrent hija verament bażata fuq raġunijiet reliġjużi biss: u dina r-riflessjoni għandha tiġi riportata għall-konsiderazzjoni li saret preċedentement fis-sens li ċ-Ċirkolari in kwistjoni kienet qegħda tirregola xi ħaġa estranea għal, u differenti mill-attivita ta' l-impjegati fix-xogħol tagħhom verament minnhom rikjest għall-aħjar tmexxija u raġġunġiment ta' skop li għandu di mira d-dipartiment fejn jaħdmu. U fil-waqt li dik il-konsiderazzjoni tassumi, f'dana l-kontest, iżjed karattru u forza, mill-banda l-oħra, f'dana l-fatt issib il-konkretizzazzjoni tagħha l-konsiderazzjoni l-oħra, li ukoll saret, fis-sens li ċ-Ċirkolari ġiet tolqot ukoll id-dritt tal-liberta tal-kuxjenza tar-rikorrent billi dina l-liberta, għal raġunijiet reliġjuża,

ġiet b'xi mod ristretta u hekk ma baqgħetx iżjed libera; jekk dina *r-restrizzjoni kienet* verament neċessarja għall-aħjar tmexxija tad-dipartiment, u wieħed jista' jiġġustifika att simili b'dak li hemm dispost fl-artikolu 14 (2) (a) tal-*Kostituzzjoni, dana pero kien* jesiġi li tiġi ristretta l-liberta ta' kulħadd biex hekk ma jkunx hemm diskriminazzjoni la darba l-Kostituzzjoni ma tiddiskriminax fir-rigward. Dan kien *ukoll jqiegħed f'parita ta' kondizzjoni* l-impjegati ta' l-istess Dipartiment, għal raġunijiet partikolari tad-Dipartiment — għalkemm, kif intqal, ir-raġunijiet ta' l-impjegati mhux il-*każ li jissemmew wisq* billi mhux neċessarjament komunikabili lir-rikorrent; f'dana l-kontest pero dina r-riferenza għall-posizzjoni kreata bejn l-impjegati, bħala konsegwenza *diretta taċ-ċirkolari*, turi li l-poteri mogħtija lill-intimati nomine għall-aħjar direzzjoni tad-Dipartiment ma ġewx użati sew billi rrestrinġew indebitament u mhux uniformement, *u kwindi* mhux ġustament, attivita li ma tidħolx fl-ambitu veru ta' l-istess poteri u kwindi sar użu mill-istess poter differenti minn dak kif kienu intiżi li jiġu użati meta ġew mogħtija; u l-eserċizju li sar minnhom għalhekk (i.e. għall-protezzjoni tal-kuxjenza ta' parti biss mill-impjegati) huwa "ultra vires" u illegali; u billi dana l-eserċizju ġieb vjolazzjoni tad-dritt ugwali tal-kuxjenza fir-rikorrent u fl-impjegati l-oħrajn dina l-vjolazzjoni hija wkoll illegali u ma tistax titħalla bħala tali;

Illi f'dana r-rigward il-Qorti ġiet invitata biex tikkunsidra li l-użu li sar minn dawna l-poteri hu ġustifikat mill-"way of life" lokali in vista tar-rispett sa llum dovut lill-Awtorita Ekklesjastika, b'mod li r-restrizzjoni lamentata hija konfaċenti mal-ħajja demokratika lokali; f'dana r-rigward il-ġudikant preżenti ġie nvitat biex jikkontribwixxi l-veduti tiegħu dwar il-konċett ta' demokrazija. Ċertament dina s-sottomissjoni għandha valur speċjalment meta wie-

ħed jiftakar il-liġijiet li għandhom bħala raġuni tagħhom dana r-rispett u jiftakar ukoll l-Att I tal-1922 li rrikonoxxa r-Reliġjon Kattolika bħala r-Reliġjon Nazzjonali ta' dawna l-Gżejjer; mill-banda l-oħra pero ma jkunx realista min ma jirrikonoxxix il-fatt dikjarat mir-rikorrent u risultat waqt il-kawża fis-sens li nonostante ż-żmien (issa kważi sentejn) li għadda minn meta l-gazzetta minnu edita ġiet ikkundannata mill-imssemmija Awtorita, dina għadha tiġi stampata u ċirkolata; bħala proposizzjoni ta' dritt (u dan hu ukoll il-qofol tal-kwistjoni) il-Qorti ma tistax ma tirrikonoxxix dana d-dritt fir-rikorrent, li evidentement jirrigwarda iżjed dak ta' koxjenza milli ta' espressjoni u dan juri iżjed kemm hi bażata l-konklużjoni fis-sens li ċ-Ċirkolari in kwistjoni tivvjola dana d-dritt ta' koxjenza tar-rikorrent; u quddiem dana l-fatt risultat tal-kontinwata pubblikazzjoni tal-gazzetta kkundannata minkejaj l-istess kundanna, ma jistax jitqies demokratiku dak l-att li ma jirrikonoxxix id-dritt li dan isir fuq raġuni li dan qabel ma kienx isir, billi biex jirraġuna hekk wieħed ma jkunx qed jagħti l-piż debitu lit-tibdil li sar fiċ-ċirkostanzi. Ta' dina l-fehma tagħha, il-Qorti kif presjeduta tara konferma fin-nuqqas ta' xi pass li jixbaħ, iċ-ċirkolari in kwistjoni da parti tad-Dipartimenti l-oħra, komparabli ma' dak taħt diskussjoni tal-intimati nomine (u ċioe fejn id-direttiva hija diretta lejn nies suppost formati u ta' l-opinjoni formata tagħhom a differenza minn dawk li għad qegħdin jiġu formati bħalma huma t-tfal ta' l-iskola) kif ukoll fin-nuqqas ta' xi azzjoni taħt liġi oħra kontra r-rikorrent: infatti anke dan l-atteġġjament passiv da parti ta' min kien kieku jkun fid-dover li jiċċaqlaq jirrifletti l-idea li hu għandu tad-demokrazija fiċ-ċirkostanzi attwali u anke dina l-kontribuzzjoni għall-konċett ta' dina l-idea tant invokata għandha l-piż tagħha. Dan l-atteġġjament ma jfissirx li wieħed qed jiddiskonoxxi l-portata ta' l-att I tal-1922 li hu konċiljabli mal-Kostituzzjoni, li tipproklama l-liberta tal-koxjenza, lie-

ma liberta tispikka iżjed fejn ikun hemm reliġjon nazzjonali; lanqas ma jfisser li d-dipartimenti l-oħrajn ma humiex immexxija fl-ispirtu ta' *l-istess Att għax m'għamlux Ċirkolari* bħal dik in kwistjoni, kif wieħed għandu jifhem li kien ukoll immexxi u ċioe skond dan l-ispirtu, id-dipartiment in kwistjoni qabel u ċioe mingħajr iċ-ċirkolari, u anzi l-limitazzjoni dikjarata mill-intimati dwar l-applikazzjoni ta' l-istess Ċirkolari għall-impjegati biss tikkonferma ukoll il-veduta fuq espressa dwar dak li l-konċett ta' demokrazija jesiġi fl-applikazzjoni tiegħu, partikolarment imħarsa dina l-limitazzjoni dikjarata *taħt ir-rifless tad-dikjarazzjoni* l-oħra li r-restrizzjoni tad-dħul tal-gazzetti kkundannati saret biex ma jkunux irritati l-impjegati li ma jaqblux ma' l-istess gazzetti kkundannati: infatti l-mezz użat, la darba mhux ġenerali, ma jistax ikollu effett ġenerali u komplet, kif kieku kien mixtieq u mistenni li jsir, u hu loġiku għalhekk wieħed jikkonkludi li r-raġuni tal-limitazzjoni tar-restrizzjoni kienet dik li għadha kif issemmiet, u huwa proprju mħabba din ir-raġuni u għaliha li ċ-Ċirkolari ma tistax tiġi sostnuta, u ċioe billi ma tirrispettax id-drittijet ta' ħaddieħor ugwali għal ta' dawk li r-rispett tagħhom issuġġeriha.

Rat in-nota ta' l-appell ta' l-intimati u l-petizzjoni tagħhom li biha talbu li din il-Qorti tiddikjara l-ġudizzju rritu u null billi ma ġiex propost bil-forma li trid il-liġi u subordinatament tirrevoka s-sentenza appellata billi jiġi dikjarat u deċiż għat-tenur ta' l-eċċezzjonijiet tagħhom u konsegwentement *li dik il-parti taċ-ċirkolari li tipprojbixxi d-dħul tal-gaz*zetti kkundannati mill-Awtorita Ekklesjastika fil-postijiet hemm indikati mhix illegali billi ma ġewx trasgressi d-drittijiet ta' koxjenza u espressjoni ta' l-appellat u kwindi li m'hemmx lok għall-provvediment mogħti mill-Qorti biex l-appellanti jġibu l-fatt tal-illegalita għak-konjizzjoni tan-nies lil min kienet diretta permezz ta' ċirkolari ġdida li kopja

tagħha kellha tiġi presentata wara l-atti ta' dik il-proċedura fi żmien jumejn mid-data tas-sentenza appellata u li konsegwentement tiġi riġettata t-talba kontenuta fir-rikors ta' l-appellat, bl-ispejeż taż-żewġ istanzi kontra l-istess appellat;

Rat ir-risposta ta' l-appellat li qal illi s-sentenza appellata hi ġusta u tistħoqq konferma kemm dwar l-eċċezzjoni ta' l-irritwalita kemm dwar il-meritu;

Rat l-atti kollha tal-kawża, semgħet it-trattazzjoni dwar l-imsemmija eċċezzjoni ta' irritwalita u fuqha kkunsidrat:—

Din il-Qorti taqbel ma' l-ewwel Onorabbli Qorti illi l-eċċezzjoni in kwistjoni ma kinitx iżjed sollevabbli fl-istadju li fih ġiet għall-ewwel darba sollevata, fil-kontinġenzi partikolari ta' dan il-każ. L-appellanti ma qajmux dik l-eċċezzjoni sakemm il-kawża ġiet deċiża fil-meritu mill-ewwel Onorabbli Qorti bis-sentenza tagħha tas-17 ta' Lulju, 1962 u dana mhux b'xi svista, iżda kif jingħad fl-istess premessi ta' dik is-sentenza, b'konsapevolezza piena tad-dubbju li sata' kien hemm u b'rieda illi t-trattazzjoni tipproċedi għall-eżami tal-meritu fuq l-atti kif kienu. L-appellanti lanqas ma qajmu edba eċċezzjoni simili quddiem din il-Qorti fl-appell li sar minn dik is-sentenza u li ġie trattat u diskuss u saħansitra deċiż fuq l-assunt komuni illi l-appellanti xejn ma kellhom u ma riedu jgħidu fuq il-mod ta' proċedura: Tanti illi s-sentenza ta' dina l-Qorti tat-22 ta' Frar, 1963 meta annullat dik is-sentenza ta' l-ewwel Onorabbli Qorti għamlitu għal raġunijiet oħra li ma għandhom xejn x'jaqsmu ma l-eċċezzjoni issa in kwistjoni, u dan appuntu fuq il-presuppost hawn fuq imsemmi u wara li l-istess avukat ta' l-appellanti kien anzi ddikjara quddiem din il-Qorti illi ma kienx bi ħsiebu u ma kienx irid iqanqal ebda kwistjoni oħra preliminari ta' proċedura. Dik is-sentenza ta' din il-Qorti tifforma ġudikat u

ebda dubbju jew kwistjoni fuq il-validita formali tagħha ma jistgħu issa jitqanqlu fuq eċċezzjoni bħal dik issa sollevata. Kif ġie rilevat fis-sentenza Vol. XXIX, II 36, meta sentenza tgħaddi f'ġudikat, ma humiex aktar ammissibbili eċċezzjonijiet li jiddistruġġuha. Ir-regola "tantum judicatum quantum discussum" ma tfissirx li jistgħu jiġu ammessi eċċezzjonijiet ġodda li mal-ġudikat huma inkonċiljabbli.

F'dawn il-kontinġenzi partikolari huwa ċar illi dik l-eċċezzjoni ma setgħetx u ma tistax aktar tingħata.

Għal dawn il-motivi din il-Qorti tiddeċiedi billi fis-sens premess tikkonferma s-sentenza appellata in kwantu ddikjarat illi l-eċċezzjoni ta' irritwalita sollevata mill-appellanti ma kienitx aktar sollevabbli f'dak l-istadju u fuq dan il-kap tiċħad l-appell ta' l-appellanti bl-ispejjeż kontra tagħhom u tordna li l-appell jitkompla fil-meritu.